Komission ehdotus suositukseksi: “Oikeudenmukainen siirtymä kohti ilmastoneutraliteettia”

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta 18.2.2022

Neuvotteleva virkamies Hanna Hämäläinen

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Ehdotuksen tausta

- Euroopan vihreän kehityksen ohjelma käynnistettiin vuonna 2019.
- Tavoitteena siinä on tehdä Euroopasta ensimmäinen ilmastoneutraali maanosa ja muuttaa unioni kestäväksi, oikeudenmukaisemmaksi ja vauraammaksi yhteiskunnaksi, joka ottaa huomioon maapallon resurssien rajallisuuden.
- Oikeudenmukaisen siirtymän varmistaminen kuuluu vihreän kehityksen ohjelmaan. Siinä korostetaan, että yhtäkään ihmistä tai aluetta ei saa jättää selviytymään yksin.

Ehdotuksen tausta

- Komissio hyväksyi vuonna 2021 55-valmiuspaketin, jonka avulla pyritään saavuttamaan EU:n sitova ilmastotavoite vuodelle 2030 vähentämällä kasvihuonekaasujen nettopäästöjä vähintään 55 prosenttia. Tavoitteena on ilmastoneutraalius, joka on määrä saavuttaa vuoteen 2050 mennessä.
- Komission 55-valmiuspakettiin sisältyy ehdotus ilmastotoimia koskevasta sosiaalirahastosta, jonka avulla pyrittäisiin lieventämään haitallisia sosiaalisia vaikutuksia, jotka syntyvät päästökaupan laajentamisesta tieliikenteeseen ja rakennuksiin.
- Ehdotuksen mukaan ilmastotoimia koskevan rahaston kautta olisi tarkoitus tukea uuden päästökaupan vuoksi haavoittuvassa asemassa olevia kotitalouksia, mikroyrityksiä ja liikenteen käyttäjiä. Rahaston koko on vuosille 2025–2032 olisi ehdotuksen mukaan 72,2 miljardia euroa, joka käsittää 25 % uuden päästökaupan huutokauppatuloista. Lisäksi kansallisissa RRP:ssä ja esimerkiksi energia-alan aloitteissa on toimia, joilla vastataan energiaköyhyyteen.

  -> Suomen kannat ilmastotoimia koskevaan sosiaalirahastoon on kirjattu erillisessä U-kirjelmässä (U 61/2021 vp

Käsittelyvaihe

- Komissio on katsonut, että itse siirtymisen tukemiseen tarvitaan vielä uusia aloitteita ja 55-valmiuspaketin yhteydessä komissio ilmoitti antavansa vuoden 2021 loppuun mennessä ehdotuksen neuvoston suositukseksi, jossa EU:n jäsenmaille annetaan tarkempia ohjeita siitä, miten ne voivat parhaiten ottaa huomioon oikeudenmukaisen siirtymän vaatimat toimet osana ilmastopolitiikkaa ja hiilineutraalisuustoimia.
- Neuvosto antoi 14.12.2021 ehdotuksen suositukseksi koskien oikeudenmukaista siirtymää kohti ilmastoneutraliteettia.
- Suositus on tarkoitus hyväksyä Ranskan EU-puheenjohtajuuskaudella joko 14.3.2022 tai 16.6.2022 TSTK-neuvoston kokouksessa. Työryhmäkäsittelyt ovat alkaneet: 19.1.2022 ja 28.1.2022. Seuraava pidetään 22.2.2022.

Annetussa ehdotuksessa olevia toimenpiteitä:

- **Korkealaatuisia työllistymismahdollisuuksia ja työpaikasta toiseen siirtymistä tukevat toimenpiteet**
- **Yhtäläisiä mahdollisuuksia laadukkaaseen koulutukseen edistävät toimenpiteet**
- **Oikeudenmukaisia vero- ja etuusjärjestelmiä ja sosiaalisen suojelun järjestelmiä tukevat toimenpiteet**
- **Kohtuuhintaisten peruspalvelujen saatavuutta tukevat toimenpiteet**
- **Politiikkatoimien koordinointia ja koko talouden kattavaa lähestymistapaa koskevat toimenpiteet**, sis. työmarkkinaosapuolet, kansalaisjärjestöt, alue- ja paikallisviranomaiset ja muut sidosryhmät sekä tietopohja
- **Julkisen ja yksityisen rahoituksen optimaalinen käyttö**

Suomen kanta

- Suomi suhtautuu lähtökohtaisen myönteisesti annettuun suositusehdotukseen. Suomi korostaa hiilineutraalia yhteiskuntaa **ennakoivan työelämälähtöisten osaamisen** kehittämistoimien ja perustaitojen vahvistamista**, työvoimapalvelujen roolia sekä TKI-toimien** merkitystä mm. digitaalisen ja vihreän siirtymän varmistamiseksi ja uusien laadukkaiden työpaikkojen ja työtehtävien synnyttämiseksi.
- **Ennakointia ja tutkimusta** uusista, syntyvistä ja toisaalta menetettävistä työpaikoista sekä ammatti-, ala- ja osaamissisällöistä tulee vahvistaa systemaattisesti demografisen muutoksen laajemmassa viitekehyksessä ja osana eri toimialojen hiilineutraaliuustoimien arviointia ja toimeenpanoa.
- **Työmarkkinaosapuolten ja muiden sidosryhmien sitouttaminen ja osallistaminen** ilmastotoimien suunnitteluun ja arviointiin on olennaisen tärkeää. On myös tärkeää, että työntekijöitä kuullaan ja heille tiedotetaan hyvissä ajoin ilmastotoimista aiheutuvista työpaikan tuotannollisista ja taloudellisista muutoksista ja tätä siirtymää varten laaditaan osaamisen ja työtehtävien kehittämistä koskevat suunnitelmat.

Suomen kanta

- **Viittaukset ilmastotoimien sosiaalirahastoon aloitteessa tulisi poistaa.** Jäsenmaiden väliset neuvottelut ilmastotoimien sosiaalirahastosta ovat kesken, eikä niitä tulisi kytkeä keskusteluun suositusehdotuksesta. Suomen kannat ilmastotoimia koskevaan sosiaalirahastoon on kirjattu erillisessä U-kirjelmässä (U 61/2021 vp).
- Suomi katsoo, että jo olemassa olevien **rahoitusinstrumenttien käyttöä** koskien oikeudenmukaista siirtymää kohti ilmastoneutraaliutta **tulisi selkeyttää ja kohdentaa tarkemmin**.
- Aloite on osa laajempaa kokonaisuutta, **päällekkäisyyttä ja hallinnollista taakkaa mm. raportoinnissa muiden aloitteiden kanssa tulee välttää**.

Työ- ja elinkeinoministeriön näkemys

- Suositusehdotus on lähtökohdiltaan kannatettava.
- Toimenpide-ehdotuksissa käsitellään kattavasti vihreään siirtymään liittyviä **työllisyys-, osaamis- ja sosiaalisia näkökohtia**. Ehdotuksessa kiinnitetään erityistä huomiota työntekijöiden **oikeudenmukaisiin siirtymiin sekä työpaikkamenetyksiä kohtaavilla toimialoilla, että laajemmin myös muilla toimialoilla**.
- **Rahastojen osittaisten päällekkäisyyksien, yhden rahaston keskeneräisen valmisteluvaiheen (ilmastotoimia koskeva sosiaalirahasto) ja sosiaaliturvan kansallisen päätäntävallan** vuoksi, rahoitusta on olennaista tarkastella erikseen omana kokonaisuutenaan ja välttää päällekkäisyyksiä.
- **Suomi on jo aikaisemin muodostanut kannan ehdotettuun sosiaalisen ilmastorahastoon.** Ao. kantaa tulee noudattaa tässä suositusehdotuksessa sellaisenaan. Mikäli Suomen kantaa sosiaalisen ilmastorahaston osalta päivitetään, on se hyvä ottaa sellaisenaan tämän suositusehdotuksen valmistelussa huomioon.

Työ- ja elinkeinoministeriön näkemys

- Vihreällä siirtymällä **voi olla merkittäviä vaikutuksia uuden kasvun ja kilpailukyvyn luomisessa eikä muutosta kannata jarruttaa**. Päinvastoin, vain eturintamassa voi saada suurimman hyödyn - myös työmarkkinoiden kannalta. **Rakennemuutokset** ovat väistämättömiä, mutta ne **voidaan toteuttaa hallitusti tukemalla yksilöitä ja yhteisöjä kannustaen heitä pääsemään muutoksen mukaan, erityisesti osaamistason noston ja kohdentumisen kautta**.
- Annetussa ehdotuksessa **jäsenvaltioita kannustetaan toteuttamaan omiin olosuhteisiinsa mukautettuja toimenpiteitä, kuten luomaan korkealaatuisia työllistymismahdollisuuksia ja työpaikasta toiseen siirtymistä tukevia toimenpiteitä sekä auttamaan mikroyrityksiä ja pieniä ja keskisuuria yrityksiä** esim. rahoituksen saannissa ja markkinoille pääsyssä.
- **Yhtäläisiä mahdollisuuksia laadukkaaseen koulutukseen** edistävät toimenpiteet, **ajantasainen tieto työmarkkinoiden osaamistarpeista sekä aikuisten osallistumisen lisääminen** elinikäiseen oppimiseen ovat erityisen kannatettavia.

Työ- ja elinkeinoministeriön näkemys

- Oikeudenmukaisia vero- ja etuusjärjestelmiä ja sosiaalisen suojelun järjestelmiä tukevat toimenpiteet, kuten **verorasituksen painopisteen siirtäminen työstä muihin lähteisiin**, ovat kannatettavia, jotta **työn vastaanottaminen ja teko olisi aina ja kaikissa tilanteissa kannattavaa.**
- Kohtuuhintaisten peruspalvelujen saatavuutta tukevat toimenpiteet sekä toimet, jolla voidaan edistää investointeja uusiutuvaan energiaan, puuttua liikkumista koskeviin haasteisiin ja edistää kiertotalouteen liittyviä kustannussäästömahdollisuuksia ovat lähtökohdiltaan hyviä, koska ne **toimivat samalla mahdollistajina työn vastaanottamiseen, laajempiin työssäkäyntialueisiin ja voivat avata uusia työmahdollisuuksia ja lisätä yrittäjyyttä.**
- Työ- ja elinkeinoministeriö pitää myös erityisen tärkeänä työmarkkinaosapuolten, kansalaisjärjestöjen, alue- ja paikallisviranomaisten ja muiden sidosryhmien ottamista aktiivisesti mukaan. **Muutoksen ennakointi ja hallinta jo työpaikoilla lyhentää yksilötasolla vihreän siirtymän negatiivisia vaikutuksia ja helpottaa yhtä lailla työnantajien työvoiman saatavuutta edistäen samalla kasvua ja kilpailukykyä**.